

Asim ŠAKOVIĆ¹

Uloga banaka i drugih finansijskih institucija u sprečavanju i otkrivanju pranja novca

The Role of Banks and Other Financial Institutions in Prevention and Investigation of Money Laundering

Naslov teme je Uloga banaka na sprečavanju i otkrivanju pranja novca, sa posebnim osvrtom na krovni Zakon o sprečavanju pranja novca u Bosni i Hercegovini. Tema obuhvta prirodu i proces pranja novca i finansiranje terorizma, Zakon o sprečavanju pranja novca, politiku i sisteme banke u vezi sa zahtjevima koji se odnose na izvještavanje o sumnjivim aktivnostima s naglaskom na identifikaciju klijenata i zahtjevima vezanim za obavještavanje.

Posebno će se obraditi Zakon o sprečavanju pranja novca koji reguliše ovu materiju. Takođe tema obuhvata Financijsko – obavještajni odjel o njegovim zadacima i nadležnostima kao i metodu rada, kontrolu i nadzor.

Prvo se daje kratak osvrt na pranje novca. To je proces kojim se prihod od kriminalnih aktivnosti maskira kako bi se sakrilo njegovo nelegalno porijeklo. U osnovi, pranje novca uključuje prihod od imovine dobijene kriminalnim aktivnostima, a ne samo imovinu.

Pranje novca i finansiranje terorizma je, takođe, jednostavan koncept. To je finansijska podrška, bez obzira na oblik terorizma ili onih koji podsrekavaju ili planiraju terorističke aktivnosti ili su u njih uključeni. Oni koje se bave pranjem novca šalju nelegalna sredstva kroz legalne kanale kako bi sakrili njihovo kriminalno porijeklo, dok oni koji

¹ Dr. sci., vanredni profesor na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu

finansiraju terorizam prenose sredstva koja mogu biti ili legalna ili ilegalna po porijeklu, tako što skrivaju njihov izvor i konačnu namjenu, koja je vezana za podršku terorizmu.

Teška krivična djela, trgovina sa drogama, stvaraju velike količine gotovine. Trgovina sa drogama je gotovinski posao, jer je gotovina jedino platežno sredstvo, koje zahtjeva anonimnost, te ne otkriva identitet kako kupca tako i prodavca. Otuda veliki problem gotovinskog poslovanja je, prvo, da je gotovina teška (kovčeg sa 100. 000 \$) u manjim apoenima tezi oko 10 kilograma; drugo gotovina nije sigurna, jer ju je moguće ukrasti. Otkriće velike količine gotovine je lagano, do neprijatnih pitanja, treće nošenje gotovinskih paketa, privlači pažnju policije, carinske službe, porezne službe. Zato imaoci te gotovine moraju iznaći mogućnosti, da gotovinu polože u depozit, ili promjene u neko drugo sredstvo, to je često mjesto u bankama, gdje banke postaju pravo mjesto za pranje novca.

Cilj trgovaca drogom je da pretvori novčanice koje su najčešće bile u malim denominacijama u legalan novac na bankarskim računima, u finansijske instrumente ili druga sredstva. Danas nezakonito stečeni dobitci proizvode se iz širokog spektra kriminalnih aktivnosti—među njima je i korupcija, utaja poreza i carina, nelegalna prodaja orudja, te nezakonita trgovina ljudi i eksploatacija ljudskih bića. Bez obzira na zločin, perači novca oslanjaju se na plasman, uslojavanje i integraciju u procesu pretvaranja nezakonitih dobitaka u legalan novac ili sredstva.

1. Plasman

Inicijalna faza procesa uključuje plasman nezakonito dobijenih fondova u finansijski sistem, obično kroz neku finansijsku instituciju. To se može postići deponiranjem novca na bankovni račun. Veliki iznosi gotovine razdjeljuju se na manje iznose koji su u manjoj mjeri sumnjivi i deponuju se u određenim vremenskim intervalima u različite kancelarije jedne banke ili u više banaka. Razmjena jedne valute u drugu, kao i konverziju manjih novčanica u novčanice veće dominacije može se izvesti u toku ove faze. Štaviše, nezakoniti fondovi mogu se konvertovati u finansijske instrumente, kao što su platni nalozi i čekovi, te zamješati s zakonitim fondovima da bi se sumnja usmjerila u drugom pravcu.

Uz to, plasman se može postići kupovinom hartija od vrijednosti u bilo kom obliku za novac ili bilo kojim oblikom ugovora o osiguranju.

Uslovljavanje

Do druge faze pranja novca dolazi nakon što nezakonito ostvareni fondovi uđu u finansijski sistem, i u toku te faze fondovi, hatije od vrijednosti ili ugovori o osiguranju bivaju konvertovani ili prenešeni u druge institucije, što ih dodatno distanira od njihovih kriminalnih radnji, na taj način se prikriva izvor sredstava. Takvi fondovi se mogu koristiti za kupovinu drugih hartija od vrijednosti, ugovora o osiguranju ili drugih instrumenata koji su laki za prenos, kao što su čekovi, platni nalozi ili obveznice na donosioca, ili se mogu prenositi elektronski na druge račune u različitim oblastima odgovornosti. Perać novca takođe može maskirati transfer kao isplatu za robu ili usluge ili prenos novca kompaniji koja postoji samo imenom.

Integracija

Treća faza uključuje integraciju finansiranja u zakonitu privredu. To se postiže kroz kupovinu sredstava, kao što su nekretnine, hartije od vrijednosti ili druga finansijska sredstva, ili luksuzna roba.

Te tri faze se takođe mogu vidjeti i u slučaju šema finansiranja terorizma, osim što faza tri, odnosno faza integracije, uključuje raspodjelu finansiranja terorizma i njihovim organizacijama, dok peraći novca, kao što je navedeno, idu u suprotnom smjeru – integrišu.

Zbog toga što se kompleksne međunarodne finansijske transakcije mogu zloupotrijebiti radi omogućavanja pranja novca i finansiranja terorizma, dešavaju se u više različitih zemalja. Na primjer, plasman, uslojavanje i integracija se mogu dogoditi u tri zasebne zemlje, pri čemu su neke, ili sve, daleko od originalne scene na kojoj je počinjeno predmetno krivično djelo.

Ostvarivanje više puta transakcija zamaskira se revizorski slijed, organi gonjenja izuzetno teško slijede nelegalno dobijena sredstva.

Elektronsko slanje novca i međubankarski-komunikacioni sistem (npr. SWiFT) odlično utiče na prikrivanje izvora sredstava, koji omogućuje da se brzo doznačuje s jednog računa na drugi i s područja jedne zemlje u drugu. Kada je novac nakratko promijenio svoj oblik i lokaciju, teško je tada razlučiti šta je zakonito od nezakonitog.

Perač novca je ostvario svoj cilj sa stanovišta legitimnog pokrića kriminalom dobijenog bogatstva.

U okviru bankarskog sistema, već se znaju ranjive tačke koje nazivamo kao «uska grla» gdje postoji velika mogućnost, da se u toj fazi otkrije pranje novca.

Te tačke su:

- a) deponovanje gotovine u banci,
- b) međubankarski gotovinski tokovi preko državnih granica i
- c) transferi u okviru i između bankarskog sistema.

To su tačke na koje banke treba da usmjere svoje mjere, s kojim nastoje spriječiti ili otkriti sumnjive transakcije. Ne smijemo zanemariti da postoji veliki broj legalnih razloga, radi kojih komitent banaka želi sačuvati tajnost podataka. Zato je bankama vrlo teško dobiti legitime podatke o ispravnosti finansijskih podataka od kriminalaca, koji žele prikriti svoju djelatnost, izvor sredstava i svoj identitet. Ključ za rješenje je u «poznavanju svojih komitenata».

Pranje novca je veliki problem, koji je zadnjih godina zaoštren do tih mjera da danas po cijelom svijetu predstavlja prijetnju integritetu bankarskim i drugim finansijskim institucijama. Brojne vlade su već uvele mjere nadzora da bi se suprostavile toj prijetnji.

Velike skupine u našoj državi predstavljaju kriminalne grupe, koje su se organizirale s namjerom da kao preduzeće čine kriminalne radnje na štetu javnosti, trgovinskih i finansijskih institucija i na kraju na cjelokupan finansijski sistem. Napad na finansijski integritet jedne države je od ogromnog značaja. Takvo okruženje je realna stvarnost u našoj državi, zato se mora boriti protiv perača novca svim zakonskim sredstvima, jer se obim međunarodnog kriminala povećava. Otuda postoje veći argumenti za veće integrisanje kriminalističkog, pravnog i drugih sistema u Evropi. Samo tako zajedničkim djelovanjem svih nadležnih organa mogu se efikasno onemogućiti osumnjičeni u svojim namjerama. To je moguće postići i boljim protokom informacija i obavještajnih podataka. Gledajući na to, mora postojati finansijski sistem relativno stabilan, da uživa dobar glas, te da ima uspostavljene veze sa Karibima, Hon Kongom i prekomorskim otocima koji se susreću sa organizovanim kriminalom. Ove su destinacije trenutno na

crnoj listi FATF-a kao nekooperativne zemlje koje omogućavaju pranje novca. Slobodna putovanja po Evropskoj zajednici i slobodna privredna povezivanja pospješuju rast organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini. Pored toga teško je ocijeniti priliv kriminalaca bivšeg Sovjetskog saveza na situaciju u Bosni i Hercegovini. U posljednjih deset godina, postoje povoljni uslovi za ostvarivanje velike dobiti od prodaje droge i rast organizovanog kriminala koji prouzrokuje potrebu za kompleksnom logistikom za finansiranje, prevoz i distribuciju. To za posljedicu ima razvoj manjih strukturnih organizovanih oblika, koje formiraju manji broj iskusnih kriminalaca, među kojima su neki koji su bili povezani sa kriminalnim skupinama u inostranstvu. Većina ih je uključena u prevare, pronevjere i uvijek sa pranjem novca. Te skupine rastu, pa je danas skoro alarmantno sa dostignutim nivoom rasta trgovine s opojnim drogama.

Na žalost Vlada u Bosni i Hercegovini, policija, carinska i poreska služba se nedovoljno bore protiv pranja novca. Pri tome treba spomenuti da Bosna i Hercegovina još nije uspješno mobilizirala domaću i inostranu bankarsku grupaciju, koja treba da obavještava o svim sumnjivim transakcijama i od kojih se dobijaju obavještajne informacije.

Na području prevara Bosna i Hercegovina je slična kao i u drugim zemljama u Evropi. Kriminalci upotrebljavaju ista oruđa kao i drugdje u Svijetu i preduzeća, koja posluju s fiktivnim imenom, kandidati za razna imenovanja, brojni bankarski računi, a povremeno poslovni prostor, upotreba kredita koji idu iz ruke u ruku.

Kriminalci su se infiltrirali u važne institucije. Sa tog stanovišta, upravni i zakonski organi treba da budu više efikasniji, da bi se smanjila praksa preusmjeravanja podataka. Takve kriminalne skupine žele doći do sredstava, sa kojima bi nadzirali sve na najvišoj razini države, ima slučajeva da je neko preduzeće infiltriralo svog službenika. Infrastruktura organizovanog kriminala se tako razgranala, da su nekad između tih kriminalaca direktori, koji su razvili svoje mogućnosti da danas raspolažu sa znanjem za ovladavanjem međunarodnim finansijama. Zato danas je pojava zapošljavanja radnih ljudi ("belih okovratnika") među koje spadaju advokati, računovođe i bankari.

U našoj državi ni državna ni zakonodavna vlast ne uspijevaju onesposobiti većinu tih organizacija.

Trenutno u Bosni i Hercegovini djeluju različite organizacije, među koje spadaju:

- Grupe, koje vode iskusni kriminalci, koji su ili državljani Bosne i Hercegovine, ili u našoj državi borave duže vremena po potrebi kupuju stručne pravnike, računovođe ili kapitalne dijelove njihovih preduzeća.
- Skupine koje se bave poslovima sa velikim dobitima. Takve skupine su veoma povezane sa raznim vrstama organizovanog kriminala, među koje spadaju pranje novca, prevare, trgovina s opojnim drogama, štampanje novca.
- Skupine organizovanog kriminala, kod kojih glavna djelatnost se izvodi izvan Bosne i Hercegovine, često u okviru Evropske zajednice. Djelatnost s mafijom povezanih skupina se u zadnjih 5 godina u Bosni i Hercegovini jako razvila. Te skupine se pokušavaju usmjeriti na prevare i trgovinu sa opojnim drogama.
- Skupine organizovanog kriminala, kod kojih se glavna djelatnost svodi na korištenje fiktivnih firmi radi utaje poreza i carina.
- Skupine koje dolaze s područja Evropske zajednice, koji su Bosnu i Hercegovinu izabrali s ciljem trgovine s kokainom i za pranje novca.

Iz navedenih pokazatelja, reda veličine tog problema u Bosni i Hercegovini, radi možda povratnih mjera, finansijske institucije ne prijavljuju sve otkrivene primjere. Taj problem se kod nas pojavljuje u približno jednakom obimu kao i u drugim državama članicama Evropske zajednice.

Pogledajmo sada kako je razvoj našeg zakonodavstva. Počelo je 2003. godine kada je donešen Krivični zakon Bosne i Hercegovine.

Zakonska regulativa je počela 2000. godine, kada je donešen Zakon o sprečavanju pranja novca u Federaciji BiH. U Federaciji BiH, Federalni ministar financija/finansija je donio Pravilnik o načinu i rokovima obavještavanja Finansijske policije na sprečavanju pranja novca, te načinu vođenja popisa prikupljenih podataka.

Upravni odbor Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine, donio je Odluku o minimalnim standardima aktivnosti banaka na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Neke banke su donijele Program o minimumu obima, oblika i sadržaja aktivnosti Banaka za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Da bi se izgradila zemlja, potrebno je izgraditi zdravu ekonomsku klimu koja će voditi uspostavi tržišne ekonomije u Bosni i Hercegovini. Da bi do ovog došlo, od suštinskog je značaja stvoriti i održavati vjerodostojan finansijski sistem koji će omogućiti otkrivanje, sprečavanje i kontrolisanje pranja novca.

Takav finansijski sistem se ne može samo usredsrediti na domaću situaciju, nego takođe mora biti u skladu sa postojećim međunarodnim standardima. Trenutno navedeni Zakon Federacije BiH ne ispunjava ove standarde. Osim toga, jedan broj elemenata u Zakonu Federacije BiH je nejasan. Isto tako nije jasno predviđen značaj rješavanja aspekta pranja novca u slučajevima korupcije, prevare i organizovanog (ekonomskog) kriminala, kontrole i nadzora.

Tri godine kasnije područja kažnjavanja pranja novca riješio je Krivični zakon Bosne i Hercegovine.

Pranje novca je kao teško krivično djelo, da bi se u Bosni i Hercegovini sudilo na krivičnom sudu. Među takva krivična djela spadaju u širem smislu, primanje, zamjena, držanje, raspolaganje, upotreba novca ili imovine za koju se zna da su pribavljene učinjenjem krivičnog djela.

U navedenom Krivičnom zakonu riješeno je pitanje krivičnog djela neovlaštenog prometa opojnim drogama.

Statistike pokazuju da je 2000. godine prijavljene samo 462 transakcije preko 30 hiljada maraka, 2002. godine ta se cifra povećala na 20 hiljada, dok su u 2003. godini Finansijski policijci dobili podatke od 54 hiljade transakcija. Samo u prva tri mjeseca ove godine iz banaka je stiglo više podataka nego 2002. godine.

U periodu šest mjeseci prošle godine Uredu je dostavljeno 23. 885 transakcija u ukupnoj vrijednosti od 1, 8 milijardi KM, od toga poslovne banke 24. 401, Carinska uprava Federacije BiH 338, Registar VP Federacije BiH 114 i Sarajevska berza 32.

Nije lako reći da li domaće banke sistematično i organizovano poštuju zakone. Općenito se ta sistematičnost ogleda u tom da se dobijaju prijave sumnjivih transakcija, za koje u ovom trenutku ima sluha. Sa tog stanovišta treba da postoji velika spremnost za sudjelovanje pri prijavi sumnjivih transakcija.

Većina manjih banaka se još nije prilagodila zakonodavstvu. Manji broj prijava od strane tuđih banaka po običaju odražava njihov tržišni položaj.

Zadnji trend govori, da je sve više relevantnih prijava, koje se odnose na osobe za koje se sumnja, da su uključene u kriminalne radnje, u prijavama koje šalju manje finansijske institucije.

VRSTE MJERA ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA

Postoje dva pristupa do sistema za prijavu sumnjivih transakcija.

1. Sistem koji se zasniva na visini transakcije

Neke vrste finansijskih transakcija, koje prelaze odgovarajuće vrijednosti, treba prijaviti. Neke države kao BiH, odlučile su da krenu na taj način. Sprovoditi i održavati takav sistem predstavlja neizostavno visok trošak, pogotovo kada ogromna većina prijava nema nikakve veze s pranjem novca. Godišnje se u pojedinim zemljama prijavi po deset miliona transakcija, pa te zemlje iznalaze razne načine kako barem za nekoliko procenata smanje njihov obim. Jedini način, kako smanjiti tu količinu je bankama i drugim finansijskim institucijama dozvoliti upotrebu odgovarajućih «zakonskih izuzetaka» tako da nema potrebe prijavljivati transakcije Centralne države i organa i organizacija lokalnih vlasti i nekih kategorija poslovnih aktivnosti (npr. maloprodaja trgovina).

2. Sistem prijave sumnjivih transakcija

Zakonodavstvo država članica Evropske unije se opredijelilo na strani usvajanja sistema prijave sumnjivih transakcija i na osnovu određenog iznosa. Slične sisteme su širom svijeta usvojile i druge države. Tu je ključni stručni rad bankarskog osoblja, koji identificira i prijavljuje slučajevne pranja novca. Težina pri sprovođenju tog sistema je, da mora osoblje u bankama biti dobro osposobljeno za prepoznavanje sumnjivih transakcija. S druge strane ovaj pristup daje velika ovlaštenja subjektivnoj strani od strane bančnih službenika.

Slaba strana sistema prijave na podlozi visine iznosa transakcije nije samo u velikom broju skoro neupotrebljivanih prijava, nego u tome, što je visinu određenog iznosa lako moguće zaobići. Nosioci pranja novca mogu da drugačije nominiraju svoj depozit – upotrebom većeg broja kurira koji običu veliki broj banaka, visoke iznose razdjele na više manjih, i u svakoj banci polože taj manji iznos. Jasno je da je sistem prijava na podlozi suma preživio.

U Bosni i Hercegovini je donešen krovni Zakon o sprečavanju pranja novca («Službeni glasnik BiH», broj: 29/04) u kojem su pravno regulisani 40 preporuka međunarodne radne skupine za sprečavanje finansijskih prevara, odredbe Konvencije iz Palerma iz 2000. godine, izjava o načelima (Bazelska komisija) i direktive Evropske Unije o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca.

Ovaj zakon stupa na snagu šest mjeseci od dana objavljivanja u Službenim glasniku BiH.

Radna grupa za finansijsku akciju u vezi s pranjem novca

Uspostavljena 1989 godine od strane zemalja iz grupe G-7. Radna grupa za finansijske akcije u vezi s pranjem novca (FATF) predstavlja međuvladino tijelo čija je svrha da razvija i promovira međunarodne reakcije s ciljem borbe protiv pranja novca. FATF je usvojio skup 40 preporuka koje predstavljaju okvir za borbu protiv pranja novca. Četrdeset preporuka su ustvari, mandati za akciju dati zemlji u slučaju da ta zemlja želi da je Međunarodna zajednica smatra zemljom koja ispunjava međunarodne standarde.

Konvencija iz Palerma

S ciljem širenja napora u borbi protiv međunarodnog organizovanog kriminala, UN su usvojile Međunarodnu konvenciju protiv međunarodnog organizovanog kriminala iz 2000. godine. Ta konvencija, koja je takođe nazvana prema gradu u kojem je potpisana, sadrži širok spektar odredbi za borbu protiv organizovanog kriminala i obavezuje zemlje koja ju ratifikuju da implementira njene odredbe kroz usvajanje domaćih zakona. U vezi s pranjem novca, Konvencija iz Palerma konkretno obavezuje svaku zemlju koja ju ratifikuje da:

- proglasi pranje novca krivičnim djelom i ukljući sve ozbiljne zločine kao predmetne prekršaje za pranje novca, bez obzira da su počinjeni u zemlji ili van nje, te da dozvoli da se o potrebnom znanju o kriminalnim aktivnostima ili kriminalnim namjerama zaključuje na osnovu objektivnih činjenica;
- uspostavi regulatorne režime za odvratanje i otkrivanje svih vrsta pranja novca, uključujući identifikaciju klijenata, održavanje dokumentacije i izvještavanje o sumnjivim transakcijama;
- daju ovlaštenja za saradnju i razmjenu informacija između administrativnih regulatornih, policijskih i drugih ovlaštenih institucija, i na domaćem i na međunarodnom nivou, te da razmotre uspostavu jedinice za finansijsko obavještavanje s ciljem sakupljanja, analize i raspodjele informacija i
- da promovišu međunarodnu saradnju.

Konvencija iz Palerma je važna zbog toga, što njene odredbe koje se odnose na borbu protiv pranja novca usvajaju isti pristup koji je usvojila Radna grupa za finansijske akcije u vezi s pranjem novca u svojim četrdeset preporuka.

Direktiva Vijeća

Evropska unija je intervenirala dokumentom Direktiva Vijeća o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca.

Direktiva u članu 6. Predviđa:

«Kreditne i finansijske institucije treba da u potpunosti sarađuju sa organima nadležnim za borbu protiv pranja novca putem informisanja tih organa na njihovu inicijativu o činjenicama koje mogu ukazati na pranje novca i putem dostavljanja tim organima, na njihov zahtjev, svih neophodnih informacija».

Bazelska komisija za superviziju banaka

Bazelsku komisiju za superviziju banaka osnovali su 1974. godine guverneri centralnih banaka Grupe 10. Zemalja. Komisija formuliše široko postavljane standarde i smjernice, te preporučuje dokumente o najboljim praksama u vezi sa širokim spektrom pitanja koja se odnose na superviziju banaka. Tri standarda i smjernice za superviziju Bazelske komisije odnose se na pitanja vezana za pranje novca.

1998. godine Bazelska komisija je izdala Dokumentat o prevenciji kriminalnog korištenja bankarskog sistema za svrhe pranja novca. Postoje četiri suštinska principa koji su sadržani u Dokumentu o prevenciji:

- adekvatna identifikacija klijenta,
- visoko etički standardi i poštivanje zakonski odredbu,
- saradnja sa institucijama za sprovedbu zakona, i
- politike i procedure za poštivanje odredbi dokumenata.

1997. godine Bazelska komisije je izdala svoje Ključne principe za djelotvornu superviziju banaka.

U oktobru 2001. godine Bazelska komisija je izdala detaljan dokumentat pod nazivom Due diligence analiza klijenta za banke.

PREDSTAVLJANJE ZAKONA O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA

I- OPĆE ODREDBE

Namjera zakona je da utvrdi mjere i odgovornosti za otkrivanje, sprečavanje i istraživanje pranja novca i finansiranja terorističkih organizacija i propiše mjere i odgovornosti u međunarodnoj saradnji u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti čl. 1. Zakona o sprečavanju pranja novca (u daljem tekstu ZSPN).

1. Pranje novca se može definisati na više načina.

Bosna i Hercegovina prihvata definiciju koja je usvojena u Zakonu o sprečavanju pranja novca.

Pod pranjem novca podrazumjeva: (čl. 2. ZSPN)

- a) Zamjenu ili prijenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a u cilju prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umješano u takve aktivnosti u cilju izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji;
- b) Prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama.
- c) Sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama.
- d) Učestvovanje ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji.

Navedenom definicijom su otklonjeni nedostaci u važećem Zakonu o sprečavanju pranja novca Federacija BiH u vezi sa slučajevima korupcije, prevare i organizovanog (ekonomskog) kriminala. Prema tome, pod peračima novca se podrazumjevaju i ono koji su za procenat prali tuđi novac.

Treba istaći da su u ovom članu date definicije nekih pojmova u zakonu, ovom prilikom bi istakli dvije definicije koje su sa stanovišta bankarskog sektora važne:

“Transakcija” podrazumjeva otvaranje bankovnih računa, polaganje sredstava, podizanje sredstava, prijenos sredstava s jednog na drugi bankovni račun, zamjenu valuta, zajmove, davanje kredita, kupoprodaju akcija na berzi, obveznice, potvrde o stavljanju depozita, te druge novčane instrumente ili investicione vrijednosne papire, nekretnine ili bilo koje druge isplate, prijenose ili dostave na bilo koji način od strane, preko ili direktno pravnom licu iz člana 3. ovog zakona.

“Povezane transakcije” su dvije ili više transakcija koje potiču sa ili su usmjerene na račun ili na pravno ili fizičko lice, a gdje je iznos transakcija ispod iznosa potrebnog za vršenje identifikacije i izvještavanje prema odredbama ovog zakona, ali koje zajedno prekoračuju gore pomenuti iznos i mogu se smatrati međusobno povezani zbog vremenskog perioda u kojem su izvršene, zbog primaoca ili nalogodavca transakcije, metoda vršenje transakcija, razloga zbog kojega su transakcije izvršene ili drugih faktora na osnovu kojih se transakcije mogu smatrati povezanim”.

2. U čl. 3 ZSPN se navode mjere za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, koje se trebaju preduzimati u skladu sa ovim zakonom ako ih vrše obveznici. Pod obveznicima podrazumjevaju se sljedeća pravna i fizička lica:

- 1) Banke, u skladu sa Zakonom o bankama,
- 2) Pošte,
- 3) Investiciona i penziona društva i fondovi, nezavisno od pravne forme,
- 4) Berze, berzanske agencije i podružnice berzanskih agencija, kao i bilo koja druga pravna i fizička lica koja trguju novčanim instrumentima, devizama, razmjenom, kamatnim stopama indeksnim instrumentima i prenosivim vrijednosnicama,
- 5) Osiguravajuća i reosiguravajuća društva i ostala pravna i fizička lica koja su navedena u ovom članu.
- 6) Ostala pravna i finansijska lica koja su navedena u ovom članu.

U čl. 5. ZSPN regulisano je da Poslove koji se odnose na sprečavanje, istraživanje i otkrivanje operacija pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u skladu sa odredbama Zakona o državnoj agenciji za istrage i zaštitu, ovog i drugih zakona, na promoviranje saradnje između nadležnih organa BiH, Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i na promoviranje saradnje i razmjene informacija sa nadležnim organima drugih država i međunarodnih organizacija zaduženih za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, obavlja Finansijsko-obavještajni odjel (FOO) Agencije za istrage i zaštitu BiH.

II - ZADACI I OBAVEZE OBVEZNIKA

1. IDENTIFIKACIJA

U članovima 6-15. ZSPM utvrđeni su zadaci i obaveze za sprečavanje pranja novca za banke i druge finansijske institucije i za njihove službenike. Drugim riječima, bančini službenici su lično odgovorni za poštivanje zakona o sprečavanju pranja novca.

Zakon o sprečavanju pranja novca zahtjeva od banaka širok niz i drugih finansijskih institucija da pripreme sljedeću politiku i postupak u sistemu;

- 1) Upoznaju svoje stranke načelo za politiku i postupak verifikacije identiteta stranke;
- 2) Interni postupak prijave sume u vezi sa pranjem novca;
- 3) Postupak čuvanja podataka (u dokumentaciji i u elektronskim pomagalima),
- 4) Osposobljavanje u vezi sa pranjem novca.

1. Načelo "upoznaj svoju stranku"

Ko su klijenti:

Bazelska komisija definiše klijente kao:

- pravna i fizička lica koja imaju račun u banci ili u čije ime se otvara račun (tj. korisnici vlasnici),

- pravna i fizička lica koja žele ili obavljaju finansijske transakcije putem banke,
- korisnici transakcija koje sprovode profesionalni posrednici (npr. agenti, računovođe, pravnici: i
- pravna i fizička lica koji su povezani sa finansijskim institucijama koji mogu da predstavljaju značajan rizik za banku.

Načela i principi, koji se primjenjuju u ovoj fazi, su najefikasnije oruđe koje ima banka protiv pranja novca. Šire gledano to zahtjeva identifikaciju i pažnju usmjerenu na sumnjive transakcije. To banci pomaže sačuvati dobro ime.

Banke moraju biti zainteresovane za efikasno usvajanje načela "Upoznaj svoju stranku".

U skladu sa ovim načelom banka ne bi sklapala poslovni odnos sa strankom, dokle ne upozna njezin pravi identitet, kasnije banka mora biti u svakom času oprezna na sumnjive poslovne transakcije.

Načelo (upoznaj svoju stranku) uključuje više elemenata:

a) Minimalne zahtjeve u pogledu identifikacije. (očemu će Ministar donijeti smjernice).

Zakon o sprečavanju pranja novca zahtjeva (čl. 6 i 7. ZSPN) da banke moraju pribaviti odgovarajuća dokumenta za identifikaciju buduće stranke pri otvaranju računa, uspostavljanju poslovnog odnosa ili izvođenju velike jednokratne transakcije (ili niza povezanih transakcija). Ukoliko se stranka odupre predložiti tražena dokumenta banka ne bi smjela sprovoditi transakciju. Odgovara svaki dokumenat sa slikom (npr. pasoš ili lična karta za fizičko lice, dokaz o pravnom statusu pravnog lica (izvod iz registra preduzeća). (čl. 9 ZSPN).

Ključni aspekt identifikacije klijenta je uspostavljanje dali klijent radi za svoj račun ili postoji korisnički vlasnik računa koji se ne može identifikovati iz dokumenata koje posjeduje finansijska institucija. U slučaju da postoji bilo kakav razlog za sumnju da klijent radi za račun drugog lica adekvatne mjere bi trebalo da se uspostave. Korisničko vlasništvo je teško odrediti u slučaju da se radi o pravnim licima i korporacijama u kojima postoji više slojeva vlasništva. Višeslojno

vlasništvo odnosi se na slučaj kad jedna korporacija posjeduje ili kontroliše jedan ili više drugih korporacijskih dijelova. U nekim slučajevima, može da postoji veliki broj korporacija koje su, opet, u vlasništvu drugih korporacija i, na kraju, u vlasništvu ili kontrolom jedne matične korporacije.

Obveznik je dužan zatražiti od stranke pismenu izjavu sa podacima o stvarnom vlasniku pravne osobe i popisom članova Uprave prilikom otvaranja računa ili drugih oblika uspostavljanja poslovne saradnje u svrhu utvrđivanja identiteta stvarnog vlasnika: naziv vlasnika, podatke o davaocu izjave, podatke o stvarnom vlasniku-fizičkoj osobi, popis članova uprave pravne osobe koja otvara račun ili uspostavlja drugi oblik poslovne saradnja sa obveznikom (čemu će Ministar donijeti smjernice).

b) Poznavanje strankinih redovnih poslovnih djelatnosti.

c) Neobične i sumnjive transakcije.

Ključ da odgovorite koja je neobična (sumnjiva) je u dobrom poznavanju strankinog poslovanja. Ako se u banci ustanovi, da je neka strankina poslovna djelatnost sumnjiva, transakciju zaustaviti i o pokušaju transakcije obavjestiti FOO (čl. 13i 14. ZSPN.)

Svi službenici moraju biti oprezni na djelatnosti koje nisu povezane sa strankinim uobičajenim vezama pri izvođenju poslovne djelatnosti. Ne uobičajene sa stanovišta vrste, veličine ili obima djelatnosti kada postoji opravdani razlog za odgovarajuća pitanja u vezi izvora sredstava, pojave neke neuobičajne poslovne aktivnosti, postoji čvrst razlog za provjeravanje podataka o finansijskoj mogućnosti stranke i preduzimanju svih ostalih mjera, da bi banka pripremila ko stoji u pozadini odgovarajuće transakcije.

Sumnjive transakcije imaju određene široko postavljene zajedničke karakteristike, uključujući, najočiglednije, to da se radi o transakcijama koje odstupaju od normalnih modela aktivnosti na računima. Svaka kompleksna ili uobičajeno velika transakcija, uz sve neuobičajene modele transakcija kojima nedostaje očigledna ekonomska, poslovna i pravna svrha – sumnjive su i prema tome zaslužuju i dodatna istraživanja od strane finansijske institucije.

Banke su dužne da provode stalni monitoring računa i transakcija kao osnovni aspekt efikasnih procedura za upoznavanje svog klijenta. Iz ovog razloga banke su dužne da prethodno dobiju i definišu odgovore na jedno od najbitnijih pitanja kakva je priroda normalnih i razumnih ili normalnih ili uobičajenih aktivnosti po računima svojih klijenata. Kada to postignu dužni su da osiguraju sredstva ili instrumente, načine ili procedure da otkriju koje se transakcije ne uklapaju u takvu prirodu ponašanja i da tim postupcima efikasno kontrolišu i minimiziraju svoj rizik u poslovanju sa klijentima.

Obim do kojeg banke razvijaju svoje praćenje ponašanja računa svojih klijenata mora da bude prilagođen potrebama adekvatne osjetljivosti na rizik. Sa sve račune banke su dužne da uspostave takav sistem koji će omogućiti otkrivanje svih neobičnih, neuobičajenih i sumnjivih vrsta aktivnosti.

Da bi osigurale ispunjenje navedenih ciljeva banke su dužne da:

1. Uspostave limite transakcija po određenim vstama ili kategorijama računa,
2. obavezno posvete pažnju i provjere sve transakcije po računima koje prekoračuju uspostavljene limite,
3. definišu vrste transakcija koje moraju da upozore banku da postoji mogućnost da klijenti obavljaju neke neobične, neuobičajene ili sumnjive transakcije i dr.

Za račune koji predstavljaju viši nivo rizika banke su dužne da uspostave intenzivniji postupak praćenja. Da bi identifikovali kategoriju računa sa višim nivoom rizika potrebno je da banke uspostave i set ključnih pokazatelja prema kojim će se računi kategorizirati u ovu grupu, uzimajući u obzir podatke o istoriji i saznanjima o klijentu kao što su izvor sredstava za račun, vrstu i prirodu samih transakcija, zemlja porijekla klijenta i dr.

Postojeće liste (prema međunarodnim standardima) sadrže indikacije koje ukazuju na sumnjive transakcije.

Znaci su grupisani u tri grupe.

Prvo su opći znaci sa oko pet indikacija, zatim znaci koji se odnose na gotovinske transakcije sa šest indikacija i na kraju znaci vezani za transakcije na depozitnim računima koji sadrže oko sedam indikacija.

Institucije koje izvještavaju o sumnjivim transakcijama ne bi ni u kojem slučaju trebalo da obavjeste svoje klijente da su o njihovom ponašanju, kao sumnjivom, obavjestili FOO. Počevši od te tačke, što znači, nakon obavještenja finansijske institucije moraju da u potpunosti poštuju instrukcije koje im daje FOO čl. 17, 18, 19 ZSPN.

Elektronsko plaćanje i informacioni sistemi, su sredstva, sa kojima lahko i brzo premještamo novac među bankama i drugim finansijskim institucijama. Radi svojih osnovnih važnosti, brzine i nižih troškova je efikadno sredstvo za legalne transakcije koje je pogodno takade za kriminalce koji nastoje prikriti pravo izvor i pravog vlasnika sredstava dobijenih nezakonitim djelatnostima.

Kada je pralac novca uspješno deponirao u nekoj finansijskoj instituciji on će lahko sa naknadnim elektronskim pomagalicama zaplesti finansijsku transakciju i time prikriti tragove. Ti platni sistemi olakšavaju izvedbu postupka prikrivanja izvora sredstava s time da omogućuju, da se sredstva lahko i brzo doznače sa računa na račun, iz jedne valute u drugu i iz jedne države u drugu.

Iskustvo pokazuje, da sredstva koja su bila nakratko zamjenjena za drugu valutu i doznačena iz jednog na drugi račun, istražni organi izuzetno teško razdvajaju legalno dobijena doznačavanja od nezakonitog doznačavanja.

Nije dovoljno, da banke poznaju svoje stranke, i poznaju njihove poslovne djelatnosti. Nesmijemo zaboraviti na međubankarske račune. Javnosti su dobro poznati primjeri pranja novca gdje su zapletene mreže međubankarskih transakcija, gdje su se među originalnim izvorima sredstava prikrivali i kriminalni izvori sredstava.

U međubankarskom sistemu (SWIFT) provlačen je prljavi novac u prošlosti kada u nalogu za izvođenje transakcija nije bilo obavezno upisivati identitet stranaka.

Na osnovu dokaza o brojnim primjerima pranja novca upotrebom elektronskih pomagala FATF je organizovao sastanak sa predstavnicima SWIFT-a. Rezultat tih razgovora je bio da je predstavnik SWIFT-a svim korisnicima toga sistema poslao cirkularno pismo u kojem je tražio da upisuju podatke o naručiocu naloga za plaćanje i primaocu sredstava po nalogu za isplatu, na obrazcu MT 100 upisuju se imena i adrese.

Vlade država članica FATF su preduzele mjere kako bi korisnici SWIFT-a sa područja svoje zemlje upozorile na to da su dužne poštivati upute predsjedavajuće SWIFT-a. Sa ovim i drugim inicijativama se želi postići, da upotreba platnog sistema SWIFT-a (pa i drugih globalnih platnih sistema kao npr. WESTRN UNION) peraču novca neomogućavaju sakrivanje traga novca.

Uporedo sa tim vlade država članica FATFA proučavaju da bi bilo moguće i tehnički izvodljivo da i njihove domaće elektronske platne sisteme prilagode tako radi obezbjeđenja potrebnih podataka.

2. Postupak čuvanja podataka (na papiru ili elektronskim pomagalima)

To je važan dio politike i postupaka za sprečavanje pranja novca koji ima svaka banka. Podatke o identitetu stranke i njenim većim transakcijama treba čuvati za eventualne potrebe i istrage u vezi sa pranjem novca (čl. 8. ZSPN). Drugim riječima ako dođe do istrage strankinog poslovanja banka može jednostavno da nudi podatke o putu, kojim je protekao poslovni odnos sa dotičnom strankom. Dokazi o izvršenim finansijskim transakcijama (orginalni dokumenti ili kopije koje prizna sud bilo na papirnom ili elektronskom mediju banka mora čuvati po datumima kada je ta transakcija izvršena. Među te dokumente spadaju bančini nalozi za isplatu ili polog, ček, zapisi o transakciji itd. (Ministar daje smjernice koje informacije će biti uključene u evidenciju o provedenoj identifikaciji klijenta i transakcija).

3. Interni postupak za prijavu suma u vezi sa pranjem novca

Zakon o sprečavanju (čl. 15) zahtjeva da svaka banka imenuje ovlašteno lice u svrhu dostavljanja informacija FOO. On imenuje jednog ili više zamjenika ovlaštenog lica. Njemu će bančini službenici posredovati prijave sumnjivih transakcija, bilo neposredno ili po predhodnom odobrenju. Taj referent je glavni, on na kraju presuđuje jeli neka sumnja vrijedna dalje obrade dali treba obavještavati FOO ili ne. Zato mora imati u okviru banke dostup do svih važnih informacija, među koje spadaju pregled razloga za odgovarajuće ili druge znakove za transakcije preko nekog računa ili više računa koje su poslate na neko ime, trajanje poslovnog odnosa ali i podatke koji identificiraju osobu. Napominjemo, da taj referent uredno bilježi razloge za svoje odluke jer on odlučuje dali treba prijavu posredovati ili ne. Odlučivati mora pošteno i razumno. Ako radi sa dobrom namjerom i neke prijave suma ne posreduje FOO, ne bi trebao snositi odgovornost i ako bi se kasnije pokazalo da je prijavu trebao poslati.

Taj referent je po prirodi prva osoba, sa kojom FOO i ostali organi stupaju u vezu u pogledu narednih radnji u vezi sa nekom sumnjivom transakcijom. Najvažnije je da bančini službenici znaju ko im je nadležan, kada primjete sumnjive transakcije, kome moraju prvo saopštiti. Interne linije protoka među službenicima za kontakte sa referentom moraju biti kraće. (Ministar će propisati smjernice za informacije, podatke i dokumentaciju koju treba dostaviti FOO).

4. Obrazovanje i osposobljavanje u vezi sa pranjem novca

Efikasnost bankarske politike i postupaka za sprečavanje pranja novca je u najvećoj mjeri ovisna od toga jeli osoblje upoznato sa tim postupkom i sa svojom ulogom u vezi sa time. Radi toga na seminare treba slati službenike, koji poznaju stranke i vode njihove račune i treba da imaju mogućnost da otkriju pranje novca obzirom da treba da poznaju znakove za sumnjive transakcije. Dužnost rukovoditelja je da organizuju, da službenici koji rade sa strankama budu osposobljeni za provjeravanje identiteta, skupljanje podataka i za prepoznavanje i obradu sumnjivih transakcija. Referent za prijavu sumnjivih transakcija pomaže poslodavcu u pripremi programa osposobljavanja.

Službenike bi podjelili u slijedeće kategorije:

- novi službenici,
- blagajnici, savjetnici, prodajno osoblje koje ima neposredne veze sa strankama,
- osobe koje rade na otvaranju novih računa stranaka,
- osobe koje izvršavaju transakcije i druge osobe koje obezbjeđuju podatke,
- rukovodioci kreditnih i drugih odjeljenja,
- referenti za prijavu slučajeva pranja novca

U našoj državi trenutno Agencije za bankarstvo pomažu u sprovođenju postojećih zakonskih obaveza pomoću odluka koje smo ranije spominjali.

Banke su dužne donijeti opći akt (politiku i procedure) kojim se određuju mjere, radnje i postupanja radi otkrivanja i sprečavanja pranja novca i sprečavanja finansiranja terorizma. Općim aktom obveznik naročito uređuje način identifikacije stranke i stvarnog vlasnika, način i rokove obavještavanja FOO, obavezu primjene liste pokazatelja za prepoznavanje sumnjivih transakcija i postupke u slučaju otkrivanja sumnjivih transakcija, način određivanja i uvjete za obavljanje poslova ovlaštene osobe i njezinih zamjenika, dužnosti obveznika prema ovlaštenoj osobi i zadatka ovlaštene osobe, način stručnog usavršavanja ovlaštene osobe, zamjenika i službenika, obavljanje unutarnjeg nadzora i primjeni zakona, te načina vođenje popisa o prikupljenim podacima.

U općem aktu obveznika posebno se mora odrediti odgovornost osoba zaduženih za primjenu zakona u slučaju nepoštivanja odredaba općeg akta koje se odnose na sprečavanje i otkrivanje pranja novca i sprečavanje finansiranja terorizma.

III - FINANSIJSKO – OBAVJEŠTAJNI ODJEL

Ako međunarodna zajednica želi da se bori protiv pranja novca i finansiranja terorizma, mora da ima pristup određenim vrstama finansijskih informacija da bi mogla da sprovodi finansijske istrage. U tom smislu finansijsko-obavještajni odjel (čl. 16, 17, 18, 19. ZSPN) treba da igra sve važniju ulogu u tom procesu.

Finansijske istrage imaju za cilj otkrivanje finansijskog traga koji ostavljaju kriminalci. Kao dio tog procesa, istražni organi analiziraju računovodstvenu dokumentaciju finansijskih institucija, dokumentaciju o nekretninama, dokumentaciju o pljenidbama i presudama, registre kompanija, račune brokerskih kuća i zajedničkih fondova, ugovore o osiguranju i cijeli spektar druge finansijske dokumentacije i dokumentacije o poslovnim odnosima.

Finansijske institucije su obavezne (čl. 13 ZSPN) da izvještavaju o određenim informacijama i održavaju određenu evidenciju.

Finansijsko-obavještajni odjel je centralna Agencija na državnom nivou (čl. 16. ZSPN), koja je odgovorna za primanje, analizu i dostavu nadležnim institucijama obavještenja finansijskih institucija koje se odnose na ono što se sumnja da su prihodi od kriminala, sa ciljem borbe protiv pranja novca.

Naša država uspostavlja Finansijsko-obavještajni odjel koji će služiti kao državni centar za sakupljanje, analizu i dostavu informacija koje se odnose na potencijalno pranje novca. Ovaj odjel će imati osnovne funkcije koje se odnose na otkrivanje pranja novca i suprostavljanje pranju novca, funkciju (skladištenja) analize podataka, razmjene informacija na domaćem nivou te razmjene informacija na međunarodnom nivou sa relevantnim nadležnim institucijama.

Njegova vanjska uloga je pomagati policiji, carini, poreskoj službi i drugima, koji imaju operativne dužnosti i njima dostaviti koordinirane podatke o kriminalnim radnjama.

Finansijsko-obavještajni odjel treba da ima više odjeljenja. Za nas je najinteresantnija grupa za analitičko –obavještajni rad.

Glavne uloge ove grupe

- prijem prijava,
- vođenje baze finansijsko-obavještajnih podataka,
- održavanje veze sa finansijskim institucijama,
- obrada ulaznih i izlaznih zahtjeva sa gledišta upotrebe i zamrzavanja transakcija od kriminalne djelatnosti,
- sudjelovanje pri osposobljavanju

Pored obrade i distribucije prijava, o čemu ćemo govoriti kasnije, ima ta grupa još neke druge glavne uloge. Sabira bazu obavještajnih podataka i povezuje sa finansijskim institucijama (čl. 17. ZSPN). Na osnovu te dvije uloge ostvaruje se pristup ka sprečavanju i otkrivanju pranja novca. Ovaj odjel učestvuje pri osposobljavanju referenata za prijavu slučajeva pranja novca koji su službenici finansijskih institucija. Ti referenti treba da najbolje znaju koje prijave treba poslati na dalju obradu. Oni su ti, koji u okviru banke su u takvom položaju da imaju najbolji pregled o svim transakcijama.

Da bi se pomoglo referentima pri izvršavanju njihove uloge, zaposleni u grupi treba da poznaju probleme sa kojim se referenti susreću, da informišu referente o svojim metodama i područjem rada sve sa ciljem da odjel dođe lakše do pravih osumnjičenih. Širok je program pomoći koji treba da ostvari odjel ukoliko želi da osposobi referenta.

Vratimo se sada na prvu tačku na sabiranje i distribuciju prijava. Koliko prijava sumnjivih finansijskih transakcija će godišnje primiti finansijsko-obavještajni odjel zavisi od banaka.

U zakonu je (čl. 13) dato objašnjenje pojma prijava. Prijava mora biti raščlanjena sa tačnim naznakama šta sve treba da sadrži. Da bi izvršili standardizaciju predviđene informacije po vrstama i pospješili njihovu obradu mora se pripremiti obrazac koji se u finansijskoj grupi lahko po potrebi kompjuterski skenira. Upotreba tog obrazca je obavezna za unos podataka koji se budu pripremili za prijavu.

U odjelu će se razviti računarski sistem u kome će se obrađivati te prijave. Veće banke će nabaviti takve terminale, za komuniciranje sa odjelom preko modema. Drugi pošiljaoci svoje prijave mogu slati faxom ili poštom ovisno o hitnosti slučaja. Telefonsko posredovanje se koristi za izuzete transakcije. Po prijemu prijave pošiljaocu, odjel dostavlja pismo, koje služi kao potvrda o prijemu prijave, što predstavlja pošiljaocu odbranu pred optužbom za sudjelovanje u pranju novca. (čl. 19. ZSPN).

U velikoj većini slučajeva to pismo prijavitelju omogućava odvijanje transakcije iz poslovnog odnosa. U tu svrhu treba da se pripremi obrazac potvrde o prijemu prijave na osnovu Zakona o sprečavanju pranja novca.

Nakon zavedene prijave, ona se preda istražnim organima. Sve informacije koje su zavedene u prijavi, pohranjuju se u bazi podataka finansijske grupe, da bi se utvrdilo jeli dotična osoba trenutno pod istragom koju izvodi policija ili carina, jeli ta osoba prije prijavljivana, jeli ta osoba možda sudjelovala u nekoj drugoj akciji. Osobu posebno zanima, kojem organu se prosljeđuje njegova prijava. Informacije ocjenjuje istražitelj u odjelu, ako je povezana sa opojnim drogama prijava se šalje na obradu carinskoj službi, u suprotnom ako je zbog poreskih utaja, šalje se poreskoj upravi, ostale se prijave šalju policiji koja djeluje na području na kojem osumnjičeni živi.

Ovaj postupak potrebno je završiti za nekoliko časova. Praksa pokazuje da bi svaku prijavu trebalo riješiti za dvadeset radnih dana. Ukoliko se pojavi veliki broj prijava to je teret za radnike finansijsko-obavještajnog odjela. Taj problem se može riješiti sa novom bazom podataka i programskom opremom za izvođenje analiza.

Prijave koje se šalju policiji, carinama, poreskoj upravi (čl. 20. ZSPN), zahtjevaju od radnika u tim institucijama da pohađaju tečaj o finansijskim istragama i zaštiti izvora informacija. Slušatelji se u okviru seminara upoznaju sa postojećim zakonodavstvom i dobijaju praktična usmjerenja. U projektu učestvuju predstavnici finansijskih institucija, tako da obje strane lakše saznaju o ulozi dužnostima druge strane. Na kraju seminara se imena prisutnih unose u centralnu bazu podataka finansijsko-obavještajnog odjela. Ta baza podataka je na raspolaganju referentu za prijavu slučajeva pranja novca u finansijskoj instituciji. Posebno imaju istražitelji u policiji i carinama koji poznaju ljude iz banaka. Na taj način se uspostavlja veza među finansijskim istražiteljima i finansijskim institucijama, na osnovu čega se uspostavljaju prijateljski odnosi, koji omogućavaju lakšu razmjenu informacija.

Prva lekcija, koji budući istražitelj nauči na seminaru je da se stranci, koja je osumnjičena, nikako ne približavaju u prvoj fazi istrage. Nataj način je finansijska institucija zaštićena kako se ne bi ugrozili poslovni odnosi između stranke i finansijske institucije, posebno u slučajevima kada bi istraga možda pokazala, da je sumnja neutemeljena. Ako postoji potreba, da bi se istražitelji morali približiti stranci, onda bi bilo potrebno sa bankom prvo postići dogovor. Kada dođe do krivičnog gonjenja, treba pokušati sve da bi se zaštitio izvor informacija. Sudski organi treba da preduzmu sve kako bi se zaštitili izvori. (čl. 22. ZSPN).

Banka zahtjeva, da se ne otkrije da je prijavu dala banka, da se ne otkriva ime mladog čovjeka u banci koji je prvi posumnjao u neku transakciju i da na sudu ne bude javno imenovan. Spomenuli smo da se odgovornost za sljedeći tok istrage prenosi u cijelosti na ramena istražitelja. Finansijsko-obavještajni odjel želi saznati šta se je dogodilo sa prijavom pri čemu želi saznati dali je prijava utemeljena, želi saznati dali je njihov trud bio vrijedan. To je od posebnog značaja za partnerski odnos. Bankarske institucije žele saznati, po povratu informacije dali je njihova politika u vezi sa prijavama u osnovi pravilna ili ne. Povratne informacije su rezultat dogovora na sastanku prijatelja.

Neka iskustva i međunarodna statistika pokazuje da je mali broj prijava vjerodostojan.

Većina prijava ima obavještajnu vrijednost. Također je vrlo mali broj zaplijenjene imovine i dobiti.

U mnogim državama postoje manje ili više izraženi problemi sa stanovišta pomanjkanja komunikacija, prvi, međuzakonskim propisima i praksom i drugi, među prijavama koje se temelje na iznosu i drugim prijavama, koje se temelje na sumnjivim transakcijama.

Po mnogim mišljenjima za prikupljane finansijskih i obavještajnih podataka sistem koji se temelji na podlozi sumnjive neke transakcije ima znatne prednosti u odnosu na drugi sistem koji se temelji na iznosu.

Na podlozi iznosa pripremljene prijave imaju svoju praktičnu vrijednost. Na osnovu tako prikupljenih podataka lakše se vrši nadzor, dobijaju se informacije o strankama i identificiraju se potencijalne priče među kriminalnim i zakonitim radnjama koje nisu samo djelo kriminalne organizacije nego i izvor obavještajnih podataka i dokaznog materijala.

U Bosni i Hercegovini bi trebao da se formira koordinacioni odbor za borbu protiv pranja novca. Odborom bi trebao da predsjedava Ministar sigurnosti, njegovi članovi treba da budu članovi udruženje banaka ili agencija odgovorni za ove oblasti, Centralna banka, Nadzorni odbor i istražni organi. Cilj toga odbora bio bi, da u skladu sa zakonom, pripremi smjernice za finansijske institucije u pogledu njihovih zakonskih obaveza u vezi sa sprečavanjem pranja novca i ponudi pravce za pripremu i provođenje politika i procedura obveznika. Smjernice treba da sadrže

preporuke koje po sebi predstavljaju mjere i načela najbolje poslovne prakse za sprečavanje pranja novca. Smjernice treba da pokrivaju politiku i postupke, verifikaciju identiteta, pohranjivanje i čuvanje podataka, pripremu prijava sumnjivih transakcija FOO istražnim organima takođe obrazovanje i osposobljavanje. Smjernice bi takođe trebale da opisuju primjere značajnih otkrivenih konkretnih primjera pranja novca, primjere sumnjivih transakcija i standardne obrazce za FOO i podatke o povratnim informacijama. Smjernice bi trebalo revidirati svake dvije godine.

Ovaj odbor bi trebao da pripremi programe osposobljavanja, seminare za radnike kako bi svi zaposleni u cjelosti bili upoznati sa svojim zakonskim obavezama. Naše mišljenje je da bi takav pristup u sudjelovanju udruženja, agencija, istražnih organa, Centralne banke, nadležnih organa izvršne vlasti dao dobre rezultate. Mi se nalazimo na početku takvog rada, o nama će davati ocjenu FATFA.

VII - NADZOR

Sistem prijavljivanja sumnjivih transakcija uključuje prijavljivanje suma od 30. 000 KM. Prijava suma omogućuje dobijanje korisnih informacija u prvom djelu faze prikrivanja izvora sredstava i evidencija svih podataka o transakcijama. Finansijskim institucijama pomaže kao pomoćno oružje pri sprečavanju pranja novca. Ti podaci su značajni, ako želimo uspostaviti nadzor nad putem kojim novac putuje.

U programu osposobljavanja službenika treba uložiti velike napore, ako želimo efikasno realizovati načelo "upoznaj svoju stranku" i izvršavati program prijave sumnjivih transakcija. Transakcije, koje kriminalci upotrebljavaju za pranje novca su tako raznovrsne, jer se neke između njih naprosto ne mogu označiti kao sumnjive. U tom pogledu uobičajeno je za sumnjive transakcije da nisu konzistentne sa strankinim legitimnim poslovanjem ili ličnom djelatnošću, niti sa poslovanjem običnim za odgovarajuću vrstu računa. Ključ do identifikacije sumnjive transakcije ali i niza takvih transakcija je u tome, da poznamo dovoljno podataka o strankinoj poslovnoj aktivnosti.

Zakon o sprečavanju pranja novca nalaže velike obaveze finansijskim institucijama. U skladu sa tim propisima banke su dužne pripremiti i sprovesti precizno donešenu politiku i postupke, da bi ih koristili za pranje novca.

Cilj te politike i postupaka je:

1. Omogućiti identifikaciju sumnjivih stranaka i transakcija i njihovu prijavu FOO
2. Urediti da banka lahko raspolaže sa podacima o djelu pranja novca koji je tekao preko nje ako je osumnjičeni njen komitent.

Glavna područja, koje propisi pokrivaju su:

- interni nadzor i pripremljena politika i procedura,
- verifikacija identiteta,
- evidencija podataka,
- otkrivanje sumnjivih transakcija i postupak za slanje prijave,
- obrazovanje i osposobljavanje kadrova koji rade na tom području.

Nepoštivanje zahtjeva navedenih u tim propisima, je krivično djelo, za koje je predviđena zatvorska kazna, novčana kazna, ili kombinacija istih.

Prema postojećim zakonima nadzor u BiH vrše entitetske agencije za bankarstvo.

U širem smislu nadzor je dužan obezbjediti uspostavljanje sistema protiv pranja novca, Nadzorni organ države mora zadovoljiti sve zahtjeve zakona i međunarodnih standarda. (čl. 35, 36, 37 ZSPN). Tu je potrebna velika odgovornost državnog nadzornog organa, čiji bi radnici vršili nadzor u cijeloj državi. Nadzorni odbor vrednuje sisteme i vrši nadzor banaka preko odgovarajućih stručnjaka (revizorskih računovođa). Ti revizori nadziru praćenje računa, sistema za prijavu suma FOO, internu obradu tih suma, osposobljavanje osoba za pranje novca, vrše nadzor koliko su zaposleni upoznati sa problematikom pranja novca u podružnicama itd.

Ovom prilikom se ukazuje na neke primjere manjkavosti koje su do sada otkrivene:

- Odgovarajuća pažnja u bankama se neposvećuje strankama koje jednog časa posluju u svoje ima a drugog časa kao ovlaštena osoba.
- Drugi primjer manjkavosti uočen je kod otvaranja računa gdje se tom prilikom od strane banaka ne traže propisana dokumenta za identifikaciju stranke.
- Treći primjer manjkavosti pokazuje se u onim slučajevima gdje banke ne vrše verifikaciju glavnog korisnika sredstava.

Revizorske računovođe takođe pregledaju ulogu bančinog referenta za prijavu slučajeva pranja novca kod sumnjivih transakcija, zatim provjeravaju kako ovlašteni referent obezbjeđuje da sve podružnice u cijelosti poštuju politiku i postupke borbe protiv pranja novca, koje važe i za banke kao cjelinu.

Nadzorni organi provjeravaju dali ovlašteni službenik redovno obilazi podružnice radi provjeravanja postojanja nadzora, prijave i registra slučajeva u vezi sa pranjem novca. Nadzorni organ nadzire dali ovlašteni službenik provjerava dali su svi službenici upoznati sa svojim obavezama u vezi sa prijavom suma i kome ih treba posredovati.

ZAKLJUČAK

Prvo da upozorim, da su banke obavezne da pripreme Opći akt (Program) za politiku i procedure za sprečavanje pranja novca.

Banke treba da uspostave takav odnos sa strankom i njenim poslovanjem da se onemogući pranje novca bez obzira na konkurenciju i visinu provizije.

Na kraju je u interesu svih banaka da se prevashodno prijavljuju sumnjive prijave i olakšaju posredovanje povratnih informacija o rezultatima istraga.